

Eğitim Fakültelerindeki Öğretim Elemanlarının Bilgisayar Kullanımı ve Öz-yeterlik Algıları

Yard. Doç. Dr. Yasemin KOÇAK-USLUEL
Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü

Öğr. Gör. Dr. Süleyman Sadi SEFEROĐLU
Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü

GİRİŞ

Sosyal Bilişsel Kuramın önemli değişkenlerinden biri olan öz-yeterlik, yaygın kabul gören tanımıyla, bireyin belli bir performansı göstermek için gerekli etkinlikleri düzenleyip başarılı bir biçimde gerçekleştirme kapasitesi hakkında kendine ilişkin yargısıdır (Bandura, 1997; Cassidy & Eachus, 1995). Öz-yeterliği güçlü olan bireyler zor bir görevle karşı karşıya kaldıklarında bu durumdan kaçmak yerine üstesinden gelinmesi gereken bir iş olarak yaklaşmaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında öz-yeterlik algısı eğitimde üzerinde durulması gereken önemli özelliklerden biri olarak kabul edilmektedir (Aşkar, Umay 2001).

Eğitimde üzerinde önemle durulması gereken konulardan diğeri de teknolojinin eğitimde kullanımı ile ilgilidir. Bilgisayarların işlevi her geçen gün artmakta ve bu bir taraftan öğrenme-öğretme süreçlerini diğeri taraftan eğitimin ekonomik ve toplumsal işlevlerini etkilemektedir. Bu etkiye ilişkin yapılan tartışmalarda karşıt görüşler teknolojinin kaçınılmazlığı noktasında birleşmeye başlamışlardır. Bu kaçınılmazlık içinde teknolojinin eğitim sisteminde doğru kullanılabilmesi ve olası yararlarının üst düzeyde gerçekleştirilebilmesi için sistem içinde anahtar konumda bulunan öğretmenlerin yetişmesinde çok büyük payları olduğu düşünülen eğitim fakültesi öğretim elemanlarının önemli görevleri olduğuna inanılmaktadır. Nitekim eğitimde bilgi teknolojilerinin üstünlüğüne ilişkin yapılan tartışmaların çoğu, öğretim elemanlarının yeterliliği ile teknolojinin görece yararları üzerinedir (Massy, Zemsky, 1996). Öğretim elemanlarının bilgisayarla ilgili öz-yeterlik algılarının ise teknoloji kullanımlarıyla ilgili yeterliklerinde rolü olduğu düşünülmektedir.

Bu durumda öğretim elemanlarının bilgisayar kullanma durumları ve öz-yeterlik algıları arasında nasıl bir ilişki olduğu araştırmanın problemini oluşturmuştur.

Problem

Bu çalışmada eğitim fakültesinde görevli öğretim elemanlarının bilgisayar kullanma durumları, öz-yeterlik algıları ve bilgisayar kullanma durumları ile öz-yeterlik algıları arasındaki ilişkiye yönelik sorular incelenmiştir.

Öğretim elemanlarının bilgisayar kullanma durumlarına bakılırken aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

- 1- Öğretim elemanlarının,
 - a- Bilgisayar kullanımı ve süresi
 - b- Bilgisayara erişim koşulları
 - c- Kendilerine belirtilen işlerle ilgili olarak bilgisayar kullanım sıklıkları
 - d- Bilgisayar kullanma düzeyleriile ilgili görüşleri nedir?

Öğretim elemanlarının, bilgisayar kullanma durumları ile öz-yeterlik algıları arasındaki ilişkiye aşağıdaki değişkenler açısından bakılmıştır.

2. Öğretim elemanlarının

- a- Cinsiyetleri
- b- Bilgisayar kullanma süreleri
- c- Bilgisayar kullanma sıklığı
- d- Bilgisayar kullanma düzeyleri
- e- Bilgisayara erişim koşulları

ile öz-yeterlik algısı arasında nasıl bir ilişki vardır?.

YÖNTEM

Bu araştırma, öğretim elemanlarının bilgisayar kullanımları ve bilgisayarla ilgili öz-yeterlik algılarını incelemeye yönelik betimsel bir araştırmadır.

Araştırma Grubu

Araştırma Ankara’da iki üniversitenin eğitim fakültelerinde görev yapmakta olan toplam 160 öğretim elemanını kapsamaktadır. Öğretim elemanlarının cinsiyet, yaş, ünvan ve kıdemlerine göre dağılımı Tablo 1’de verilmektedir.

Tablo 1 - Öğretim Elemanlarının Cinsiyet, Yaş, Kıdem ve Ünvanlarına Göre Dağılımı

		<i>Frekans</i>	<i>Yüzde %</i>
Cinsiyet	Kadın	99	63,5
	Erkek	57	36,5
Yaş	20-25	21	13
	26-30	52	32,3
	31-35	26	16,1
	36-40	30	18,6
	41-45	11	6,8
	46-50	11	6,8
	51-55	2	1,2
Ünvan	Prof.Dr.	10	6,3
	Doc.Dr.	13	8,2
	Yrd.Doc.Dr.	19	12
	Öğr.Gör.Dr.	18	11,4
	Araş.Gör.Dr.	7	4,4
	Araş.Gör.	90	57
Kıdem	1-5 yıl	67	42,4
	6-10 yıl	36	22,8
	11-15 yıl	20	12,7
	16-20	20	12,7
	21-...yıl	15	9,5

Araştırmada Kullanılan Ölçekler

Araştırmada iki ölçek kullanılmıştır. Bunlar, öğretim elemanlarının kişisel bilgileri, bilgisayar kullanma, erişim, kullanım sıklığı, kullanım düzeylerine ilişkin anketle, Aşkar ve Umay (2001) tarafından geliştirilen “Bilgisayar Öz-yeterlik Algısı” ölçeğidir.

BULGULAR

Araştırma bulguları problemde yer alan soruların sırasına göre verilmiştir.

1- Eğitim Fakültesinde görev yapmakta olan öğretim elemanlarının bilgisayar kullanma durumları nedir?

Bu sorunun yanıtına ilişkin bulgular verilirken eğitim fakültelerinde görevli öğretim elemanlarının

- a- Bilgisayar kullanıp kullanmadıkları ve bilgisayar kullanım süresi
- b- Erişim koşulları,
- c- Bilgisayar kullanım sıklığı ve
- d- Bilgisayar kullanma düzeylerinin ne olduğuna

ilişkin verdikleri yanıtlar incelenmiştir.

1. Eğitim Fakültesinde görev yapmakta olan öğretim elemanlarının bilgisayar kullanma durumları nedir?

a- Bilgisayar Kullanımı: Tablo 2’ye bakıldığında öğretim elemanlarının neredeyse tamamının (%97,5) bilgisayar kullandığı söylenebilir.

Tablo 2 - Öğretim Elemanların Bilgisayar Kullanma Durumları

<i>Bilgisayar Kullanımı</i>	<i>Frekans</i>	<i>Yüzde</i>
Kullanıyor	157	97,5
Kullanmıyor	3	1,9
Toplam	160	100,0

Ayrıca, bilgisayarı kullanan %98 oranındaki öğretim elemanının %50’ye yakınının 6-10 yıldır bilgisayar kullanmakta oldukları anlaşılmaktadır. Türkiye’de bilgi teknolojilerinin kullanımının son yıllarda yaygınlaşmaya başladığı düşünülürse bu oranların olumlu bir gelişmeyi yansıttığı söylenebilir (bknz Tablo 3)

Tablo 3 - Öğretim Elemanlarının Bilgisayar Kullanma Süreleri

<i>Bilgisayar Kullanım Süresi</i>	<i>Frekans</i>	<i>Yüzde</i>
1-5 yıl	47	29,4
6-10 yıl	75	46,9
11-15 yıl	31	19,4
16-20 yıl	7	4,4
Toplam	160	100,0

b- Erişim Koşulları:

Öğretim elemanlarının bilgisayarlara erişim koşulları evde ve işte olmak üzere iki başlık altında ele alınmıştır. Evde erişimle ilgili olarak öğretim elemanlarının %81'i olumlu yanıt verirken, %19'unun evinde bilgisayar olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak evden erişime ilişkin %20'lik olumsuzluğun bölümden erişime geldiğinde %4'lere düştüğü görülmektedir.

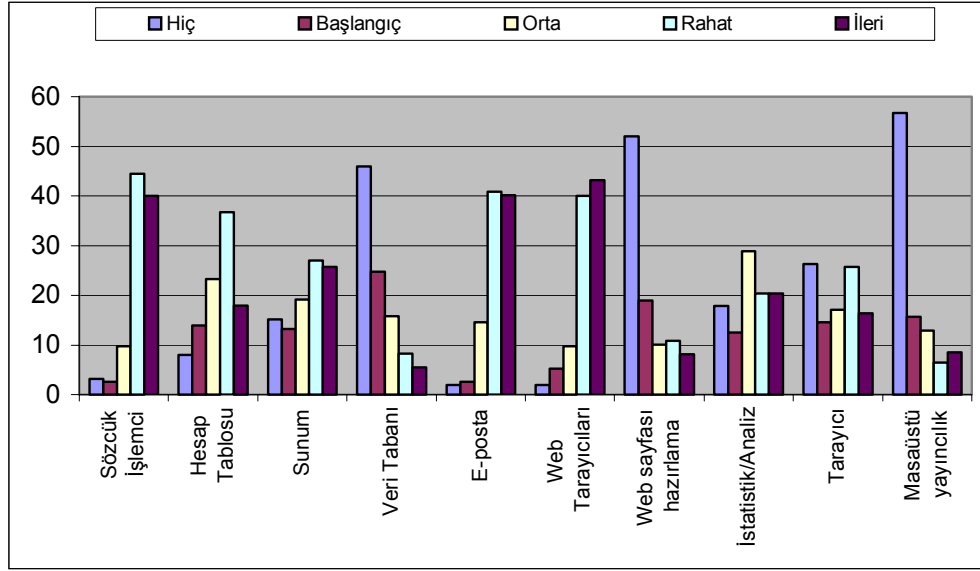
Tablo 4 - Öğretim Elemanların Bilgisayara Erişim Koşulları

<i>Erişim Koşulları</i>		<i>Frekans</i>	<i>Yüzde</i>
Evde	Var	130	81,3
	Yok	30	18,8
Üniversitede	Kendine ait bir bilgisayar var	96	67,1
	Oda arkadaşım ile paylaşıyorum	30	21,0
	Çevremde kolayca erişebileceğim bilgisayar var	11	7,7
	Bulduğum ortamda bilgisayar yok	6	4,2

Tablo 4'e bakıldığında, öğretim elemanlarının büyük bölümünün çalıştıkları bölümde bilgisayara erişim konusunda bir sorun gözlenmemesine karşın bazı öğretim elemanlarının (%4,2) bilgisayara erişimlerinin olmadığı yönünde görüş belirttikleri dikkati çekmiştir. Erişim koşullarını algılamadaki bu farkın öğretim elemanlarının bireysel farklılıklarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Çünkü aynı bölümde görevli öğretim elemanlarının çoğu bir biçimde bilgisayara erişebildiklerini belirtmişlerdir. Ancak, %28,7 oranında bir grubun başkalarına ait bilgisayarlara erişebiliyor olmalarına karşın kendilerine ait bir bilgisayarın olmayışı onların bu kaynaktan gereği gibi yararlanabilmeleri konusunda soru işaretlerinin oluşmasına neden olmaktadır.

c- Bilgisayar Kullanım Sıklığı

Öğretim elemanlarının bilgisayarı kullanım sıklığı ile ilgili yanıtlarının dağılımına bakıldığında öğretim elemanlarının bilgisayarı en sık “web’de tarama” (%79) ve “iletişim amaçlı” (%79,7) kullandıkları hemen görülmektedir. Bu alanları “ders notlarını hazırlama” (%68), “ölçme ve değerlendirme” (%50) ve “yönetimsel amaçlarla” (%50) kullanım takip etmektedir. Bilgisayarın kullanım sıklığı ile ilgili olarak dikkati çeken diğer bir bulgu derste bilgisayar kullanımı ile ilgilidir. ‘Hiçbir zaman’ seçeneğinin en fazla işaretlendiği (%28) işin sadece derste bilgisayar kullanımıyla ilgili olması, bunun öğretim elemanından değil dersliklerde öğretim elemanının bilgisayar kullanımını sağlayacak alt yapı ve donanım eksikliğinden kaynaklandığını düşündürmektedir.

Grafik 2 - Öğretim Elemanlarının Bilgisayar Kullanım Düzeyleri

2. Eğitim Fakültesinde görev yapmakta olan öğretim elemanlarının öz-yeterlik algıları nasıldır?

Tablo 7 - Öğretim Elemanlarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algıları

	Yön ü	\bar{X}	SK
9. Bilgisayarlar beni olmadık bir yerde ortada bırakıyor	-	1,98	0,76
13. Günümü/zamanımı planlarken bilgisayar kullanımını	+	2,07	1,11
12. Bilgisayarı neredeyse bir parçamış gibi düşünürüm	+	2,73	1,39
1. Bilgisayar kullanmaya karşı özel bir yeteneğim olduğuna inanırım	+	2,82	1,36
14. Bilgisayar içinde dolaşım yeni keşifler yaparım	+	3,01	1,03
10. Bilgisayarda çalışırken sorun çıktığında anlık çözümler bana yetiyor	-	3,05	0,98
4. Bilgisayarda yeni bir durumla karşılaştığımda ne yapacağımı bilirim	+	3,19	0,91
11. Bilgisayar terimlerine ve kavramlarına hakim olduğuma inanırım	+	3,23	1,11
2. Bilgisayar konusunda yetenekliyim	+	3,25	1,15
15. Bilgisayarı etkin olarak kullanabildiğimi düşünüyorum	+	3,48	1,05
3. Yeterince uğraşırsam bilgisayarla ilgili sorunları çözebilirim	+	3,78	0,98
5. Bilgisayarda her türlü yazıyı yazmak benim için basittir	+	3,90	1,08
16. Bilgisayarda ani bir sorunla karşılaştığımda telaşa kapılırım	-	3,96	0,97
7. Bilgisayara tam olarak hakim olmanın benim için imkansız olduğuna inanmışımdır	-	4,30	0,98
8. Bilgisayarda çalışırken sinirli oluyorum	-	4,41	0,89
17. Bilgisayarda geçirdiğim zamanların büyük bölümü kayıp sayılır	-	4,46	0,78
6. Bilgisayar kullanırken yanlış bir şey yapacağım/tuşa basacağım korkusu taşıyorum	-	4,48	0,79
Toplam		3,42	1,02

Öz-yeterlik ölçeğindeki maddelere verilen yanıtların dağılımına bakıldığında bilgisayarın, öğretim elemanlarının yaşamlarına girdiği söylenebilir. Örneğin “yeterince uğraşırsam bilgisayarla ilgili sorunları çözebilirim” ya da “bilgisayarda her türlü yazıyı

yazmak benim için basittir” maddelerinin ortalamasının ‘çoğunlukla’ seçeneğine ulaşması bu yorumu desteklemektedir. Bunun yanı sıra “bilgisayarı etkin olarak kullanabildiğimi düşünüyorum” maddesinin ortalamasının ‘bazen’ seçeneğinde olsa da destekleyici bir bulgu olduğu ileri sürülebilir. Ayrıca, öğretim elemanları bilgisayar kullanırken yanlış bir şey yapacağı veya yanlış bir tuşa basacağı korkusu taşımamakta, bilgisayarda çalışmanın kendilerini sınırlendirdiğini düşünmemekte, bilgisayarda geçirdikleri zamanı kayıp olarak görmemekte ve bilgisayara tam olarak hakim olmanın imkansız olmadığına inanmaktadırlar. Bunların yanı sıra bilgisayarda ani bir sorunla karşılaştıklarında telaşa kapılmayacaklarını da düşünmektedirler.

Öğretim elemanlarının öz-yeterlik algılarını en fazla düşüren maddenin “bilgisayarlar beni olmadık bir yerde ortada bırakıyor” maddesinin olması dikkat çekicidir. Öğretim elemanlarının genel olarak bilgisayar kullanımıyla ilgili öz-yeterlik algılarına bakıldığında bu bulgu öğretim elemanlarının daha çok teknik destek eksikliğini hissettiklerini düşündürmektedir.

3- Öğretim elemanlarının öz-yeterlik algıları ile bilgisayar kullanma durumları arasında nasıl bir ilişki vardır?

Bu ilişkiye bakılırken öz-yeterlik algısı ile

- a- Cinsiyet
- b- Bilgisayar kullanma süreleri
- c- Bilgisayara erişim koşulları
- d- Bilgisayar kullanma sıklığı
- e- Bilgisayar kullanma düzeyleri

arasındaki ilişkiye bakılmıştır.

Tablo 8 - Öz-yeterlik Algısının Bilgisayar Kullanma Durumları İle İlişkileri

	Öz-yeterlik	p
Cinsiyet	0,076	0,372
Bilgisayar Kullanma Süreleri	0,296	0,0
Çalıştığı bölümde bilgisayara erişim koşulları	-0,028	0,8
<i>Kullanım Sıklığı</i>		
Ders notlarını hazırlama	0,436	0,0
Derste konuyu sunma	0,371	0,0
Ölçme/Değerlendirme	0,434	0,0
Araştırma-İstatistik	0,352	0,0
E-posta iletilerimi okuma/ileti yollama	0,193	0,0
World Wide Web’de (WWW) arama/tarama	0,259	0,0
Yönetmelik amaçlarla (Ör., bölümün yazışma işleri için)	0,127	0,1
<i>Kullanım Düzeyi</i>		
Sözcük işlemci (Örneğin, MS Word)	0,474	0,0
Hesap Tablosu (Ör. MS Excel)	0,632	0,0
Sunum (Ör. MS PowerPoint)	0,528	0,0
Veri Tabanı (Ör. MS Access)	0,181	0,0
Web Tarayıcıları (Ör. Netscape, MS Internet Explorer)	0,324	0,0
Masaüstü yayıncılık (Ör. Page Maker,	0,277	0,0
İstatistik/Analiz (Ör. SPSS, SAS, MS Excel)	0,456	0,0
Web sayfası hazırlama (Örneğin MS FrontPage)	0,565	0,0

E-posta (Ör. MS Outlook Express, Pine, Eudora gibi)	0,218	0,0
Tarayıcı (scanner) kullanma	0,493	0,0

Tablo 8’den de anlaşılacağı gibi cinsiyet ve erişim koşulları dışındaki tüm değişkenler ve öz-yeterlik algısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu sonuç bir araştırma bulgusu hariç araştırmanın diğer bulgularıyla ve bu konuda yapılmış diğer araştırma bulgularıyla tutarlı bir örüntü göstermektedir. Cassidy ve Eachus (1995), bireylerin kendilerine ait bir bilgisayarlarının olması ve yazılım paketleriyle olan tanışıklık (kullanım) düzeylerinin bilgisayar öz-yeterliğini etkilediğini ifade etmişlerdir. Oysa bu çalışmada sahiplik düzeyinde olmasa da erişim koşulları ile öz-yeterlik algısı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bunun bir nedeninin öğretim elemanlarının neredeyse tamamının bir biçimde bilgisayara erişebilmesi olduğu düşünülmektedir.

SONUÇLAR

Araştırma sonuçları öğretim elemanlarının;

- Neredeyse tamamının bilgisayar kullandığı
- %50’ye yakınının 6-10 yıldır bilgisayar kullanmakta oldukları
- Büyük bölümünün çalıştıkları bölümde bilgisayara erişim konusunda bir sorun yaşamadıkları
- Bilgisayarı en rahat sözcük işlem, e-posta ve İnternet kaynaklarında arama-tarama yaparken kullandıkları
- Özellikle veri tabanı, web’de yayıncılık ve masaüstü yayıncılık konularıyla pek ilgili olmadıkları
- Bilgisayarı en seyrek derste sunum yapmak, en sık “web’de tarama” ve “iletişim amaçlı” kullandıkları

anlaşmaktadır.

Öz-yeterlikle ilgili olarak öğretim elemanları

- Yeterince uğraşırlarsa bilgisayarla ilgili sorunları çözebileceklerine,
- Bilgisayarda her türlü yazıyı yazmanın kendileri için basit olduğuna
- Bilgisayara tam olarak hakim olmanın imkansız olmadığına
- Bilgisayarda ani bir sorunla karşılaştıklarında telaşa kapılmayacaklarına inanmaktadırlar.

Ayrıca öğretim elemanları

- Bilgisayar kullanırken yanlış bir şey yapacağı veya yanlış bir tuşa basacağı korkusu taşımamakta
- Bilgisayarda çalışmanın kendilerini sınırlendirdiğini düşünmemekte,
- Bilgisayarda geçirdikleri zamanı kayıp olarak görmemektedirler.

Öğretim elemanlarının yeterlik algılarını en fazla düşüren bilgisayarların kendilerini olmadık bir yerde ortada bırakmasıyla ilgilidir.

Tüm bu sonuçlara bakıldığında öğretim elemanlarının yaşamlarına bilgisayarın bir biçimde girdiği, öz-yeterlik algıları ile bilgisayar kullanımı arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak öğretim elemanlarının hem öğrenme ve öğretme süreçleriyle ilgili olarak hem de araştırma ve yayın etkinliklerini kolaylaştırabilecek program ve işlemlerle ilgili hizmet içi eğitimler düzenlenmesinin ve öğretim elemanlarında varolan ya da hizmet içi eğitimlerle kazanacakları becerileri üst düzeyde gösterebilmeleri için alt yapı, donanım ve teknik desteğin sağlanmasına gereksinim olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aşkar, P., Umay, A. (2001). İlköğretim Matematik öğretmenliği öğrencilerinin bilgisayarla ilgili öz-yeterlik algısı. **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, **21**, ss. 1-8.
- Bandura, A. (1997). **Self-efficacy: The exercise of control**. New York: Freeman.
- Cassidy, S., Eachus, P. (1995). Developing the computer self-efficacy (CSE) scale: Investigating the relationship between CSE, gender and experience with computers. <<http://www.chssc.salford.ac.uk/healthSci/selfeff/selfeff.htm>> (Nisan 2003).
- Massy, W. F., ve Zemsky, R. (1996). Using information technology to enhance academic productivity. <<http://educom.edu/program/nlii/keydocs/massy.html>> (Eylül 1997).